

Шульга Н.В.

викладач кафедри англійської мови
Уманського державного
педагогічного університету
імені Павла Тичини

ПОЛІКУЛЬТУРНИЙ ПІДХІД ДО НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ У СИСТЕМІ ОСВІТИ ВИЩОЇ ШКОЛИ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ

У статті розглядається питання значущості полікультурного підходу до навчання іноземних мов в системі освіти вищої школи Великої Британії. Увага зосереджується на мовних програмах британських університетів з урахуванням різноманітності національних підходів в освіті та підкреслюються значення знання студентами іноземних мов для формування єдиного європейського освітнього простору.

The article deals with the question of significance of the multicultural approach to the foreign languages teaching within the system of higher education in Great Britain, the attention is paid to the language programmes of British universities considering the variety of national approaches in education and the meaning of students' foreign languages knowledge for the formation of the common European educational space is underlined.

Сучасні процеси глобалізації, які торкнулися усіх сфер людського життя, окреслили нові вимоги до навчання іноземних мов у вищих навчальних закладах країн Європи. Насамперед, освіта ХХІ століття потребує створення нових стандартів, оновлення змісту і форм навчання, професійної компетентності викладачів, швидкої реакції освітніх систем на вимоги нового часу, забезпечення вищими навчальними закладами необхідних знань для життя і роботи в полікультурному середовищі.

Актуальність полікультурного підходу до навчання є значною, особливо в сучасну епоху глобалізації і постійних змін у різноманітних сферах людської життєдіяльності, зокрема в політичній, економічній, суспільній та освітній. Національні пріоритети у навчанні в поєднанні із принципами полікультурної освіти стають на меті формування освітніх стратегій будь-якої країни. Тому значущість полікультурної освіти у навчанні потрібно враховувати в усіх його аспектах, зокрема й у лінгвістичному.

Метою цієї статті є розкриття змісту полікультурного підходу до навчання іноземних мов на прикладі програм вищих освітніх закладів Великої Британії. В цілому, проблематика полікультурної освіти у практиці вищої школи Великої Британії, зокрема й у сфері навчання іноземних мов, окреслена в численних працях таких вітчизняних і зарубіжних науковців як

Атрощенко Т.О., Болгаріна В., Е.М. Дуарте, В. Кідд, Лощенова І.Ф., Б. Пейєрх, Пуховська Л.П., П.Сатч, Сбруєва А.А., Б. Хеддок та ін.

Полікультурна освіта в розвинутих країнах стала невід'ємною часткою їхньої культурної політики. У даний час розробляються і використовуються на практиці різні навчальні програми і технології навчання, що відображають ідеї полікультурності. Обговорення проблеми полікультурної освіти, яка широко розгорнулася в усьому світі, розкриває важливість пошуку нових шляхів, розуміння того, що вже в меті та змісті освіти повинна відображатися можливість культурної ідентичності. Спільність і взаєморозуміння не можуть будуватися на асиміляції і знищенні культур, але припускають визнання права бути несхожими, визнання неминучого значення культури кожної етнічної групи і, звичайно, культури національної меншини. Кожна людина має право відкрито заявити про норми і цінності, установки і традиції своєї культури і відповідно заслуговує на повагу з боку інших членів суспільства, включаючи, представників культурної більшості. Необхідність поваги ґрунтується на усвідомленні індивідом належності до своєї культури [6, 124].

Проблема вивчення іноземних мов у вищих навчальних закладах нового типу стає все більш актуальною в полікультурному освітньому просторі. Стратегії і пріоритети Болонського процесу сприяють вирішенню багатьох питань щодо навчання іноземних мов на практиці. За принципами Болонської Декларації актуалізується значення неперервної освіти, формування різноманітних структур додаткової освіти, розвиток академічної мобільності, відкриття нових можливостей для міжнародної співпраці у галузі освіти і для створення єдиного технологічного простору. Згідно з чинною декларацією, на вищі навчальні заклади покладена відповідальність за забезпечення якості освіти у сфері навчання іноземних мов, яка повинна узгоджуватися з вимогами нового часу і концептуальними положеннями полікультурної освіти. Реалізація освітніх принципів Болонської Декларації – це складний і поетапний процес. У багатьох європейських країнах уведення ступеневої системи та доповнення до вже існуючих є урізноманітненням ступенів вищої освіти [4]. Такі освітні системи зорієнтовані на діяльність у дусі терпимості і діалогу культур та покликані сприяти покращенню знань з культури, історії мов і релігій як своїх національних меншин, так і основної групи населення.

Освітні заклади країн ради Європи розгорнули послідовну роботу з формування спільних підходів до розвитку педагогічної освіти в межах єдиного освітнього простору. Спільним пріоритетом як у шкільній, так і в педагогічній освіті, у сфері загальних підходів до проблеми мови як суттєвого інструменту європейського єднання визнано досконале і різноманітніше вивчення рідної та інших мов з перспективою переходу до дво- або багатомовності. Мультилінгвістичність стає основною вимогою до навчання в полікультурному суспільстві [3, 33].

Утвердження нових цінностей суспільства характеризується стрімким

рухом освітніх систем до полікультурної, поліетнічної, полілінгвістичної Європи, створення єдиного європейського освітнього простору на теренах світової культури. Навчання іноземних мов у такій конфігурації є необхідною складовою навчального процесу вищих навчальних закладів європейських країн.

Мова і культура взаємопов'язані, саме тому проблема мовної освіти багатонаціональних держав є провідником у вивченні іншомовних культур різних етнічних угруповань. У теорії полікультурної освіти існує поняття міжкультурного спілкування, з якого виходить, що знання іншомовної культури допомагає в багатьох аспектах зрозуміти свою власну культурну приналежність [2, 273].

Системи вищої освіти в різних країнах перебувають у стані реорганізації відповідно до вимог освітньої політики в умовах глобалізації суспільства. Документ ЮНЕСКО щодо освітньої діяльності вищих навчальних закладів вирізняє три аспекти останньої: якість персоналу, гарантована високою академічною кваліфікацією викладачів та якість освітніх програм, яка забезпечує поєднання викладання і досліджень, їхню відповідність запитам суспільства; високий рівень підготовки студентів, шляхом диверсифікації освітніх програм; якість інфраструктури і “фізичного навчального середовища” вищих навчальних закладів, що охоплює сукупність умов, їхнє функціонування, включаючи комп'ютерні мережі й сучасні бібліотеки [5, 10].

Вища школа зарубіжних країн упродовж багатьох століть нагромадила значний позитивний досвід підготовки спеціалістів з навчання іноземних мов. Структура підготовки вчителів з навчання іноземних мов у системі вищої освіти Великої Британії ґрунтується на переході до університетського рівня професійної педагогічної освіти. Процес такого переходу був зумовлений використанням різних типів навчальних закладів у Великій Британії – інститутів вищої освіти.

Система вищої освіти Великої Британії узгоджується із суспільними потребами відповідно до принципів освітньої політики цієї країни, яка передбачає залучення великої кількості студентів-іноземців до навчання. Перегляд навчальних матеріалів з метою їхньої інтернаціоналізації і гуманізації згідно з новими вимогами британського полікультурного соціуму є підтвердженням цієї політичної і освітньої стратегії. Адже Велика Британія – це багатонаціональна країна, яка до цього часу переживає чисельний потік емігрантів з азіатських країн та країн колишнього Радянського Союзу.

Освітній простір Великої Британії окреслив наступні тенденції розвитку системи вищої освіти: суспільна демократизація навчання, урахування національних підходів у навчанні, високий професійний рівень освіти, багаторівневність освіти, взаємопроникнення культури в освіту і навпаки [6, 216].

Вивчення іноземних мов у вищих навчальних закладах Великої Британії входить до так званих курсів спеціалізації. Так до навчальних програм Шеффілдського, Единбурзького, Бірмінгемського, Ланкастерського університетів, університету Східного Лондона та інших вищих навчальних закладів Великої Британії входять *програми мовної підготовки* студентів [9]. Ці програми зорієнтовані на досконале оволодіння студентами навичками усного і писемного мовлення, вивчення іноземної мови та ознайомлення із зразками літератури країни, мова якої вивчається. Курс цих програм поєднує технології критичного мислення, що дозволяє поліпшити мовну підготовку студентів на різних етапах вивчення іноземної мови. Програми мовної підготовки зокрема сприяють оволодінню навичками усного спілкування, творчого мислення, умінням правильно та етично обґрунтувати свою думку.

Студенти вищих навчальних закладів Великої Британії також вивчають іноземну мову в контексті ознайомлення із загально-дисциплінарними курсами полікультурного змісту, такими як “Кросс-культурне навчання”, “Історія глобалізації”, “Історія розвитку культури”, “Європейська соціальна політика” та ін. Робота в дискусійних групах програм мовної підготовки сприяє підвищенню рівня мовленнєвої культури студентів [9].

До завдань, які поєднують програми мовної підготовки студентів британських університетів слід, насамперед, віднести традиційні - набуття навичок читання і перекладу іншомовної літератури, монологічне та діалогічне мовлення, ситуативне мовлення, знання певних тем культурологічного характеру, оволодіння граматичними структурами. Звичайно реалізація цих завдань не можлива без урахування специфіки національних підходів у навчанні. Зокрема надзвичайно велика увага приділяється навичкам соціокультурної і соціальної компетентності студентів. Поняття соціокультурної компетентності більшою мірою пов'язане із ознайомленням з соціокультурним контекстом, в якому використовується мова, в той час як соціальна компетентність передбачає бажання взаємодіяти з іншими та уміння діяти відповідно до ситуацій прийнятих в тому чи іншому суспільному середовищі. Спілкування в іншомовному середовищі є важливою складовою усвідомлення власної

культурної приналежності.

Навчання іноземних мов в університетах Великої Британії передбачає засвоєння певних відомостей культурного, історичного, географічного, суспільного характеру, окреслює уявлення студентів про національні традиції і звичаї народів країн, мова яких вивчається.

Полікультурний підхід до навчання допомагає вихованню у студентів особистісних якостей, ціннісних орієнтацій, національної свідомості, сприяє практичній зацікавленості студента в майбутньому використанні і застосуванні своїх знань. Мовні програми з напрямком до полікультуралізму спрямовані на відбір граматичного і лексичного матеріалу в межах інтернаціональних варіацій у вимові.

У багатьох вищих навчальних закладах Великої Британії існують відділи міжнародного зв'язку, які надають студентам можливість опанування кількох курсів іноземної мови в поєднанні із вивченням культури країн, мова яких вивчається. Студенти старших курсів мають змогу проходити мовну практику при університетах-партнерах країн Європейської Співдружності. Такий підхід у навчанні іноземних мов сприяє формуванню навичок спілкування в умовах проживання і роботи в поліетнічному середовищі.

Університети Великої Британії вже декілька десятиліть успішно практикують програми лінгвістичного обміну студентами. Серед таких слід відзначити сучасні лінгвістичні програми Сократ, Лінгва та Еразмус, метою яких є розширення обміну між студентами вищих навчальних закладів країн-членів ЄС, співробітництво шляхом вивчення та активного застосування іноземних мов.

Сучасна суспільна і політична ситуація в світі вимагає навчання і виховання індивідуальностей активного і творчого складу, з хорошими знаннями і високим рівнем освіченості. Науковці зазначають, що полікультурна освіта має на меті виховання саме такої особистості, яка здатна до самоперетворення і самовдосконалення на різних рівнях її освітнього розвитку.

Отже, полікультурний підхід до навчання іноземних мов у вищих навчальних закладах Великої Британії в умовах Болонського процесу є наріжним каменем у формуванні єдиного європейського освітнього простору. Орієнтованість на полікультурний характер освіти визначає розвиток європейського виміру в навчанні та головні напрямки співробітництва в освітніх сферах європейських країн, сприяє вивченню іноземних мов з

урахуванням різноманітності національних підходів в освіті Великої Британії. Євроцентризм освітньої політики Великої Британії у сфері вищої освіти ставить на меті мобільність педагогічних кадрів і студентів, взаємопроникнення культур європейських народів, що сприятиме вирішенню багатьох проблем полікультурного характеру.

Перспективи дослідження проблем полікультурної освіти є значними, адже світова глобалізація окреслила нові пріоритети у навчанні і вихованні сучасного покоління молоді, які у майбутньому допоможуть сформувати свідомість людини нового часу, що здатна мислити і діяти глобально відповідно до вимог поліетнічного середовища, відкрита до взаєморозуміння і взаємодії з носіями різних мов і культур заради миру і злагоди у суспільстві.

ЛІТЕРАТУРА

1. Атрощенко Т.О. Культура міжнаціонального спілкування молоді в особистісно орієнтованій системі освіти // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2001. – №3. – С. 120-126.
2. Професійна освіта в зарубіжних країнах: порівняльний аналіз / За ред. Ничкало Н.Г., Кудіна В.О. – Черкаси: Вибір, 2000. – 366 с.
3. Пуховська Л.П. Професійна підготовка вчителів у Західній Європі: спільність і розбіжності: Монографія. – К.: Вища школа, 1997. – С. 26-37; 57-59; 77-125.
4. Сидоренко С. Формування європейської зони вищої освіти (Чи наздоженемо “Болонський потяг?”) / Вища освіта України. – 2004. – № 1. – С. 27-35.
5. Сенашенко В. Болонский процесс и качество образования // Alma mater. – 2003. – № 8. – С. 8-14.
6. Bhikhu Parekh. Rethinking Multiculturalism. Cultural Diversity and Political Theory. PALGRAVE, 2000. – 379 p.
7. Cultural identity and education. – New York: The Modern Languages Association of America, 1981. – 280 p.
8. Warren Kidd. Culture and Identity. Palgrave, 2002. – 227 p.
9. <http://www.nc.uk.net>